

درس دوم

بی‌یگانه بی‌همتا

- آشنایی با اصل توحید به عنوان مهم‌ترین اعتقاد دینی
- تبیین مراتب خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت توحید
- شناخت مفهوم شرک و آشنایی با درجات مختلف آن
- بیان رابطه متضاد دو مفهوم توحید و شرک و آشنایی با مرز میان آن‌ها
- آشنایی با مفهوم توسل و رابطه تقابلی آن با شرک

هدف
کل
درس

- توحید: مهم‌ترین اعتقاد دینی می‌باشد که بدون اعتقاد به آن هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد و به معنای یگانه دانستن خداوند است.
- شرک (≠ توحید): به معنای شریک قائل شدن برای خداوند است و هرکس چنین اعتقادی داشته باشد، مشرک به حساب می‌آید.
- توحید در خالقیت: مرتبه‌ای از توحید است که به معنای یگانه بودن خداوند در آفرینش کل جهان هستی می‌باشد.
- توحید در مالکیت: مرتبه‌ای از توحید می‌باشد که به معنای یگانه بودن خداوند در مالکیت کل جهان هستی است.
- توحید در ولایت: مرتبه‌ای از توحید می‌باشد که به معنای یگانه بودن خداوند در سرپرستی و داشتن حق تغییر و تصرف در کل جهان خلقت است.
- توحید در ربوبیت: مرتبه‌ای از توحید است که به معنای یگانه بودن خداوند در تدبیر کل امور هستی و پرورش و هدایت مخلوقات می‌باشد.

عناوین
و
اصطلاحات

مقدمه

امام علی (ع) می فرماید:

«خدای من! مرا این عزت بس که بنده تو باشم، و این افتخار بس که تو پروردگار منی،

خدای من! تو همان گونه ای که من دوست دارم، پس مرا همان گونه قرار ده که تو دوست داری.»

مهم ترین اعتقاد دینی، «توحید و یکتا پرستی» است. اسلام دین توحید و قرآن کتاب توحید است. در اسلام بدون اعتقاد به توحید هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد. توحید سرلوحه دعوت همه پیامبران بوده است. خداوند در قرآن کریم اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار توحید قرار داده است. توحید مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می بخشد. از این رو شایسته است درباره ابعاد این اصل اساسی (اصل توحید) بیشتر بیندیشیم تا بدانیم:

حقیقت توحید چیست و مراتب آن کدامند؟ مرز میان توحید و شرک چیست؟ آیا درخواست از غیر خدا مساوی با شرک است؟

توحید و برخی مراتب آن

توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه است. یعنی خدا بی همتاست و شریکی ندارد و این بیانگر اصل و حقیقت توحید است.

رسول خدا (ص)، از همان آغاز رسالت خود از مشرکان می خواست با گفتن جمله «لا إله إلا الله» دست از شرک و بت پرستی بردارند. به خدای یگانه ایمان آورند.

تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می شود.

دفاع از حقوق فرد گوینده بر دیگر مسلمانان واجب می گردد.

در زمره برادران و خواهران دینی قرار می گیرد.

بنابراین، جمله «لا إله إلا الله» فقط یک شعار نیست بلکه التزام و پایبندی به آن، همه زندگی فرد مسلمان را در رابطه با خدا، خوبستن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می دهد.

مراتب توحید

توحید و یگانگی خداوند مراتبی دارد که به برخی از آن ها می پردازیم:

۱) توحید در خالقیت

۱ خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است.

۲ توحید در خالقیت بدین معنا است که معتقد باشیم موجودات همه مخلوق او هستند.

۳ خداوند در کار آفرینش شریک و هم تایی ندارد.

سوره زمر، آیه ۶۲

موضوع: بیان توحید در مرتبه خالقیت

اللَّهُ	خَالِقُ	كُلِّ شَيْءٍ
خداوند	آفریدگار	هر چیزی

خدا آفریننده هر چیزی است.

۱ مبدأ و منشأ هر آنچه در جهان هستی موجود می باشد، خداوند است.

۲ خداوند به تنهایی کار آفرینش را انجام داده و در آفرینش جهان هستی هیچ شریکی برای خداوند وجود ندارد.

۱۷) توحید در مالکیت

از آن جا که خداوند تنها خالق جهان است، پس تنها مالک آن نیز هست؛ زیرا هر کس که چیزی را پدید می آورد مالک آن است.

سوره آل عمران، آیه ۱۰۹

موضوع: بیان توحید در مرتبه مالکیت

وَلِلَّهِ	مَا	فِي	السَّمَاوَاتِ	وَمَا	فِي	الْأَرْضِ
و از آن خدا	آن چه	در	آسمان ها	و آن چه	در	زمین

هر آن چه در آسمان ها و زمین است برای خداوند است.

- ۱ خداوند، تنها مالک جهان هستی است و این مالکیت را با کسی شریک نیست.
- ۲ این که خداوند تنها مالک جهان است به این دلیل است که تنها خالق جهان نیز خداوند است. در واقع مالکیت خداوند در جهان هستی معلول خالقیت اوست.
- ۳ مالکیت انسان در طول مالکیت خداوند قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر مالک اصلی هر چیزی خداوند است و اگر انسان مالک چیزی می‌باشد، این مالکیت به اذن خداوند و در راستای مالکیت او می‌باشد.

۱۳ توحید و ولایت

هر کس که مالک چیزی باشد حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد، اما دیگران بدون اجازه وی نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند. به این حق تصرف، ولایت و سرپرستی می‌گویند.

سوره کهف، آیه ۲۶

موضوع: بیان توحید در مرتبه ولایت

مَا	لَهُمْ	مِنْ دُونِهِ	مِنْ وُلِيِّ	وَلَا يُشْرِكُ	فِي	حُكْمِهِ	أَحَدًا
نیست	برای آنان	به جز او	هیچ سرپرستی	و شریک نمی‌گیرد	در	فرمانروایی اش	کسی

آن‌ها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.

- ۱ تنها ولی و سرپرست جهان خداوند می‌باشد و هرگونه تصرف در جهان حق اوست.
- ۲ تنها فرمانروای جهان خداست و در ولایت او بر این جهان هیچ شریک و همتایی وجود ندارد.
- ۳ ولایت انسان‌ها بر قسمتی از جهان هستی در طول ولایت خداوند قرار می‌گیرد. به عبارتی دیگر انسان‌ها تنها به اذن خدا و در محدوده‌ای که خداوند مشخص می‌نماید، حق تغییر و تصرف دارند.

(درس ۵- یازدهم) قرآن کریم در آیه ولایت ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ﴾ ولی و سرپرست انسان‌ها را خداوند، رسول اکرم (ص) و امام علی (ع) که در حال رکوع زکات می‌دهد معرفی می‌نماید. دقت شود که ولایت حقیقی فقط و فقط برای خداوند است و ولایت سایر افراد در طول (در مسیر و مجرای) ولایت خداوند قرار می‌گیرد.

از آن جا که خداوند تنها مالک جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست (ولایت خداوند معلول مالکیت اوست) و مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند. چنین اذنی به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست، بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است (ولایت مخلوقات در طول ولایت خداوند). اگر خداوند پیامبر اکرم (ص) را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، بدین معناست که ایشان را واسطه ولایت خود و رساننده فرمان‌هایش قرار داده است. (رابطه طولی میان ولایت نبی مکرم اسلام (ص) با ولایت خداوند)

۱۴ توحید و ربوبیت

رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست. هر کس که خالق و مالک و ولی چیزی باشد، می‌تواند آن را تدبیر کرده

و پرورش دهد. از آن جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولی جهان است، تنها رب هستی نیز می باشد. اوست که جهان را اداره می کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می نماید و به پیش می برد. بنابراین می توان گفت هدایت الهی در راستای ربوبیت خداوند قرار می گیرد. البته باید به این نکته توجه داشت که توحید در ربوبیت، بدان معنا نیست که موجودات (به خصوص انسان) نقشی در پرورش و تدبیر سایر مخلوقات ندارند. برای مثال باغبانی که زحمت می کشد و به پرورش درختان اقدام می کند، رشد این درختان نتیجه تدبیر اوست. بلکه، توحید در ربوبیت بدین معناست که این باغبان و تدبیرش همه از آن خدا و تحت تدبیر اوست. کشاورز وقتی خود را با دیگران، یعنی کسانی که در کشت زمین او دخالتی نداشته اند، مقایسه می کند می بیند که این زراعت حاصل دسترنج خودش است، اما وقتی رابطه خود با خدا را بررسی می کند، می بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست و کشت و زرع او بر اساس استعدادی که خداوند در آن قرار داده رشد کرده و محصول داده است. در نتیجه، در می یابد که زارع حقیقی و پرورش دهنده اصلی زراعت او خداست و باید شکرگزار او باشد.

سوره انعام، آیه ۱۶۴
موضوع: بیان توحید در مرتبه ربوبیت

قُلْ	أَغْبِرْ	اللَّهُ	أَبْغِي	رَبًّا	وَهُوَ	رَبُّ	كُلِّ شَيْءٍ
بگو	آیا غیر از	خدا	اختیار کنم	پروردگاری	و [درحالی که] او	پروردگار	همه چیز

بگو: آیا جز خدا، پروردگاری را بطلبم، در حالی که او پروردگار همه چیز است؟

۱ نه تنها تدبیر و پرورش انسان، بلکه تدبیر و اداره همه چیز در جهان هستی با خداوند است.

۲ طرح استفهام انکاری از منکران و مشرکان، نشان دهنده روشن بودن مسیر حق و حقیقت است.

۳ توحید در مرتبه ربوبیت به معنای اعتقاد به مدبر بودن خداوند در تمام امور هستی است که در همین آیه به روشنی مطرح شده است.

پام آیه

شُرک و مراتب آن

شُرک به معنای شریک قرار دادن برای خدا است. هر کس که معتقد باشد خداوند شریک دارد مشرک به حساب می آید. شُرک نیز مانند توحید درجاتی دارد که متناسب با درجات توحید، به برخی از آن ها می پردازیم:

۱ شُرک در خالقیت

اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده گرفتار شُرک در خالقیت شده است.

سؤال حال این سوال پیش می آید که چرا خداوند در آفرینش جهان شریکی ندارد؟

پاسخ این تصور که چند خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان هستند، یا با همکاری یکدیگر این جهان را آفریده اند، به معنای آن است که:

۱ هر کدام از آن ها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی توانند کل جهان را خلق کنند.

۲ هر یک از خدایان مذکور کمالاتی دارند که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین همدیگر می شوند و دیگر چند خدا نیستند.

چنین خدایان ناقصی، خود نیازمند هستند و هر یک از آن ها به خالق کامل و بی نیازی احتیاج دارد که نیازش را بر طرف نماید. پس تصور چند خدایی صحیح نیست و خدای واحد آفریننده جهان است.

۲ شُرک در مالکیت

اعتقاد به این که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند. اگر کسی معتقد به شُرک در خالقیت باشد، معتقد به شُرک در مالکیت نیز خواهد بود.

۲۲ شرک در ولایت

اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگرانی نیز هستند که سرپرستی جهان را بر عهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می‌باشند.

۲۳ شرک در ربوبیت

اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگرانی نیز هستند که صاحب اختیار جهان‌اند و تدبیر امور موجودات را برعهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند، گرفتار شرک در ربوبیت شده است.

سوره توحید (اخلاص)، آیات ۱ تا ۴

موضوع: بیان وحدانیت و یگانگی خداوند (اصل و حقیقت توحید)

قُلْ	هُوَ	اللَّهُ	أَحَدٌ	اللَّهُ	الصَّمَدُ	لَمْ يَلِدْ	وَلَمْ يُولَدْ	وَلَمْ يَكُنْ	لَهُ	كُفُوًا	أَحَدٌ
بگو	او	خداوند	یکتا	خداوند	بی‌نیاز	نزاییده	و زاده نشده	و نبوده است	برای او	همانند	کسی
<p>بگو: او خدای یکتاست؛ آن خدایی که [از همه عالم] بی‌نیاز [و همه عالم به او نیازمند] است. زاده و زاییده نشده است، و هیچ کس مانند و همتای او نبوده است.</p>											
<p>۱ خداوند در همه چیز یکتاست، در ذات و صفات، در علم و قدرت، در حیات و حکمت و در آفرینش و هستی‌بخشی. ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ۲ صمد در لغت به دو معناست: اول به معنای شخص بزرگی است که نیازمندان برای رفع نیاز خود به سوی او می‌روند و دوم به معنای چیزی است که توخالی نیست بلکه پر است. با توجه به این مطلب، معنای صمد در این آیه این است که خداوند غنی‌ای است که تمام مخلوقات جهت رفع نیاز خود رو به سوی او دارند و همه در همه امورشان به او محتاجند. ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ ۳ تنها کسی که سزاوار است تا موجودات به درگاه او عرض نیاز کنند، خداوند است و توجه تمام موجودات خواسته یا ناخواسته تنها به سوی او است. ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ ۴ رابطه خداوند با موجودات، رابطه آفرینش است نه زایش. ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ ۵ صمدیت و بی‌نیازی خداوند از همه چیز، دلیل آن است که او نیاز به والدین ندارد. ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ ۶ خداوند علتی ندارد و از چیزی به وجود نیامده است. ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ ۷ نه در ذات، نه در صفات و نه در افعال، هیچ‌کس و هیچ چیز شبیه و مانند خداوند نیست. ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ ۸ خداوند شبیه ندارد تا بتواند شریک او در امور هستی گردد (نفی تمامی مراتب شرک). ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾</p>											
<p>(درس ۱- دوازدهم) آیات ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾، ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ و ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ هر سه به بی‌نیازی مطلق خداوند و عرض نیاز موجودات به درگاه او اشاره دارند. (درس ۱ - دوازدهم) آیه شریفه ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ به این موضوع اشاره دارد که خداوند پدیده نیست و نیازی به پدیدآور ندارد، بلکه او تنها پدیدآوری است که تمام جهان، هستی خود را از او می‌گیرند.</p>											

پیام آیه

تذکره ذریع

سوره رعد، آیه ۱۶

موضوع: آثار و نشانه‌های توحید و شرک

قُلْ	مَنْ	رَبُّ	السَّمَاوَاتِ	وَالْأَرْضِ	قُلْ	اللَّهُ
بگو	کیست	پروردگار	آسمان‌ها	و زمین	بگو	خداوند
<p>بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟ بگو خدا است.</p>						

قُلْ	أَفَاتَّخَذْتُمْ	مِنْ	دُونِهِ	أَوْلِيَاءَ	لَا يَمْلِكُونَ	لِأَنْفُسِهِمْ	نَفْعًا	وَلَا ضَرًّا
بگو	آیا گرفته‌اید	از	غیر او	سرپرستانی	مالک نمی‌باشند	برای خودشان	سودی	و نه ضرری

بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که [حتی] اختیار سود و زیان خود را ندارند؟

قُلْ	هَلْ	يَسْتَوِي	الْأَعْمَى	وَالْبَصِيرُ	أَمْ	هَلْ	تَسْتَوِي	الظُّلُمَاتُ	وَالنُّورُ
بگو	آیا	مساوی است	نابینا	و بینا	یا	آیا	مساوی است	تاریکی‌ها	و روشنایی

بگو آیا نابینا و بینا برابر است و یا آیا تاریکی‌ها و روشنایی برابر است؟

أَمْ	يَا	جَعَلُوا	لِلَّهِ	شُرَكَاءَ	خَلَقُوا	كَخَلْقِهِ	فَتَشَابَهَ	الْخَلْقِ	عَلَيْهِمْ
یا	قرار دادند	برای خدا	شریک‌هایی	خلق کرده‌اند	همانند خلقت او	پس مشتبه شد	خلقت	بر آن‌ها	

آیا آن‌ها شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند که [آن شریکان هم] مثل خداوند آفرینشی داشته‌اند و در نتیجه [این دو] آفرینش بر آنان مشتبه شده است [و از این‌رو شریکان را نیز مستحق عبادت دیده‌اند؟!]

قُلْ	اللَّهُ	خَالِقُ	كُلِّ شَيْءٍ	وَهُوَ	الوَاحِدُ	القَهَّارُ
بگو	خداوند	خالق	همه چیز	و او	یگانه	بسیار چیره و توانا

بگو خالق همه چیز خداست، و او یکتای مقتدر است.

- ۱ عبارت ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾ بیانگر توحید در مرتبه ربوبیت خداوند است.
- ۲ عبارت ﴿قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾ کسانی را مخاطب قرار می‌دهد که سرپرستانی برای خود انتخاب کرده‌اند که حتی اختیار سود و زیان خود را هم ندارند. بنابراین این عبارت پیرامون موضوع شرک در مرتبه ولایت است.
- ۳ عبارت ﴿أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ﴾ با بیان مثالی واضح، شرک در مرتبه خالقیت را رد می‌کند.
- ۴ عبارت ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ بیانگر توحید در مرتبه خالقیت است.
- ۵ هر انسانی بنابر ویژگی‌های فطری خود، پاسخ این سوال را که پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست، می‌داند اما مشرکان از شدت تعصب، به روشن‌ترین سؤالات هم جواب نمی‌دهند، لذا پیامبر باید خود، پاسخ سؤالش را بدهد. ﴿مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ ... قُلِ اللَّهُ﴾
- ۶ موجودی که نمی‌تواند سودی را برای خود جلب یا ضرری را از خود دفع نماید، نباید تحت هیچ عنوانی به جای خدا مورد اطاعت مردم قرار گیرد. ﴿لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾
- ۷ کسی که حق را دید و آن را نپذیرفت، چشم دلش کور و فضای اطرافش ظلمات است. ﴿هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ ...﴾
- ۸ غیر از خداوند کسی چیزی را نیافریده تا در آفریده‌ها دچار اشتباه شویم. ﴿فَتَشَابَهَ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ﴾

(درس ۴-۴) عبارت قرآنی ﴿هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ﴾ به عدالت الهی اشاره دارد و از این نظر با آیه شریفه ﴿أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾ هم‌مفهوم است.

- با تدبیر در این آیه عبارات زیر نتیجه می‌شود:
- ۱ کسی را می‌توانیم به عنوان رب خود انتخاب کنیم که خالق، مالک و ولی جهان باشد.
  - ۲ کسی که اختیار سود و زیان خود را ندارد نمی‌تواند به عنوان ولی و سرپرست مردم قرار گیرد.
  - ۳ تنها در صورتی جا داشت مردم در اعتقاد به توحید دچار شک و تردید شوند که علاوه بر خداوند خالق دیگری را می‌یافتند تا خلقت‌ها در نظر آنان مشتبه می‌گردید.

تذکره قرآن

به آیات ۱ تا ۴ سورة توحید و آیه ۱۶ سورة رعد رجوع کنید و مراتب توحید یا شرک را در آیات ذکر شده مشخص کنید.

پاسخ ۱ آیات ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾، ﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ و ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ به بیان یگانگی خداوند در همه مراتب توحید پرداخته‌اند.

۲ آیه ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ به توحید در مرتبه خالقیت اشاره دارد.

۳ آیه ﴿أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ﴾ به نفی شرک در مرتبه خالقیت پرداخته است.

۴ آیه ﴿قُلِ أَفَأَتَّخِذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ أَنْ نَنْفُسَهُمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾ به شرک در مرتبه ولایت اشاره نموده و آن را از طریق یک استفهام انکاری رد کرده است.

۵ آیه ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾ به توحید در مرتبه ربوبیت اشاره دارد.

۶ آیه ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ به یکی از صفات خداوند پرداخته و مانند آیه ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ اشاره‌ای به مراتب شرک و توحید ندارد.

طرح چند سؤال

مرز توحید و شرک کجاست؟

آیا اگر کسی پزشک را وسیله درمان و بهبود بیماری بداند مشرک است؟

آیا اگر کسی از غیر خدا درخواست کمک کند گرفتار شرک شده است؟

اگر کسی دعا را وسیله جلب مغفرت الهی و صدقه را وسیله دفع بلا بداند مشرک است؟

آیا توسل به پیامبران و معصومین سلام الله علیهم، شرک به حساب می‌آید؟

در پاسخ به سؤال‌های فوق می‌گوییم:

اولاً: خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. آتش موجب گرما و روشنی و دارو سبب شفا و بهبودی است. پزشک وسیله درمان، معمار عامل بنای ساختمان و معلم نیز وسیله تعلیم و تربیت است.

در امور معنوی نیز همین‌گونه است. دعا سبب مغفرت و آمرزش، صدقه موجب دفع بلا، و صلۀ رحم موجب افزایش طول عمر است.

همۀ این روابط توسط خود خداوند طراحی شده و به اذن و اراده او صورت می‌گیرد. بنابراین، کسی که برای آموختن نزد معلم می‌رود و برای درمان به پزشک مراجعه می‌کند، نه تنها معلم و پزشک را شریک خداوند قرار نداده، بلکه به قانون الهی عمل کرده است.

ثانیاً: همان‌گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید منافاتی ندارد، درخواست از اولیای الهی برای اجابت خواسته‌ها نیز منافاتی با توحید ندارد؛ زیرا پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیر مادی و با اذن خداوند این کار را انجام می‌دهند.

عقیده به توانایی پیامبر اکرم (ص) و اولیای دین (ع) در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها و مستقل از خدا بدانیم. اما اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست اولیاء از خداوند و به اذن خدا بدانیم، عین توحید است و از این جهت مانند اثر شفابخشی داروست که خداوند به آن بخشیده است. این توانایی تنها به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم (ص) اختصاص ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد، به عبارت دیگر روح مطهر رسول خدا (ص) پس از رحلت زنده است و می‌تواند به انسان‌ها یاری برساند.

اکنون اگر ما از رسول خدا (ص) چیزی درخواست کنیم، درخواست از جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است. همچنین اگر کسی از پدر و مادرش و یا هر مؤمنی بخواهد که برای سعادت‌مندی او دعا کند، چنین درخواستی شرک‌آلود نیست.

جریان تکفیری

هیچ گروهی از مسلمانان، غیر از جریانی که امروزه به «تکفیری‌ها» مشهور شده، درخواست برآوردن حاجات از پیامبر اکرم (ص) و اولیای الهی را شرک‌آلود نمی‌داند. جریان تکفیری در سال‌های اخیر برخی از جوامع و کشورهای اسلامی را گرفتار خود کرده است. پیروان این جریان فکری خشک و غیرعقلانی با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، هر مسلمانی را که مانند آن‌ها نمی‌اندیشد، مشرک و کافر می‌خوانند و گاه کشتن او را واجب می‌شمارند. پیروان این جریان می‌گویند **توسل به پیامبران و معصومین شرک است. طلب دعا و شفیع قرار دادن دیگران برای این‌که خدا انسان را ببخشد، شرک است و همچنین معتقدند این‌گونه افراد کافر هستند و مسلمان محسوب نمی‌شوند.** متأسفانه این جریان بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد و سبب تنفر برخی از مردم جهان از دین اسلام شد.

کتاب درسی زیر زده بین

مهم‌ترین اعتقاد دینی توحید است که به معنای اعتقاد به وحدانیت خدای یگانه در مراتب خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت است.

ولایت به معنای حق تغییر و تصرف در چیزی است که بر آن مالکیت وجود دارد. تنها ولی و سرپرست جهان خداوند است و ولایت سایرین در مسیر و مجرای (در طول) ولایت الهی قرار می‌گیرد. به عبارتی دیگر ولایت سایرین به اذن و اجازه خداوند است.

ولایت و ربوبیت خداوند معلول مالکیت او بر جهان هستی می‌باشد. به عبارتی دیگر از آن‌جا که خداوند تنها مالک جهان است، تنها ولی و سرپرست و تنها رب هستی نیز می‌باشد.

رب به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به دست اوست. بنابراین خداوند که جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش معین نموده، هدایت می‌کند، تنها رب هستی است.

هدایت الهی یکی از شئون ربوبیت الهی است.

اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او، افراد دیگری نیز مالک جهان هستی‌اند، منجر به شرک در مالکیت، این‌که افراد دیگری نیز سرپرست جهان‌اند، منتهی به شرک در ولایت شده و در نهایت اعتقاد به وجود مدبر و هادی دیگری برای جهان، به شرک در ربوبیت می‌انجامد.

اگر کسی در کنار ربوبیت الهی برای خود یا سایرین حساب جداگانه‌ای باز کند و تدبیر امور را مستقل از خداوند ببیند، گرفتار شرک در ربوبیت شده است.

پرسش‌های چهارزینه‌ای

تست‌های کنکور

زبان ۹۸

۹۰- چه کسانی بزرگترین ضربه را بر پیکر اسلام وارد کرده‌اند و اعتقاد غیرعقلانی آنان چیست؟

(۱) مشرکان - طلب دعا و درخواست شفاعت را شرک می‌دانند.

(۲) تکفیری‌ها - طلب دعا و درخواست شفاعت را شرک می‌دانند.

(۳) مشرکان - استغفار پیامبران در حق منافقان را مؤثر می‌دانند.

(۴) تکفیری‌ها - استغفار پیامبران در حق منافقان را مؤثر می‌دانند.

تبری ۹۷ با تغییر

۹۱- باغبانی که درختان تحت تدبیر او هستند، چگونه توحید در ربوبیت را دریافته است و تدبیر عام الهی از کدام آیه برداشت می‌شود؟

(۱) دقت در چگونگی اثرگذاری تدبیر او در گیاهان - ﴿قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَمَن أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ﴾

(۲) دقت در چگونگی اثرگذاری تدبیر او در گیاهان - ﴿قُلْ أَعْيَرَ اللَّهُ أَبْغَى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾

(۳) بررسی رابطه طولی تدبیر او و تدبیر خداوند متعال - ﴿قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَمَن أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ﴾

(۴) بررسی رابطه طولی تدبیر او و تدبیر خداوند متعال - ﴿قُلْ أَعْيَرَ اللَّهُ أَبْغَى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾

زبان ۹۷

۹۲- با توجه به آیه شریفه ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ کدام مفهوم در یافت می‌شود؟

(۱) خدا ولی همه عالم است و اگر او به کسی اذن دهد، آن شخص می‌تواند در امور عالم تدبیر کند.

(۲) هرگونه تصرف در جهان، حق و شایسته خداوند است و غیر از او کسی بر موجودات ولایت مستقل ندارد.

(۳) اگر خداوند پیامبر (ص) را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، یعنی بخشی از ولایت خود را به او واگذار کرده است.

(۴) چون مخلوقات جهان از خداوند، مالک اصلی و حقیقی آن‌ها نیز خداوند است و مالکیت و ربوبیت هم از آن اوست.

۹۳- کسی که گمان می‌کند سایر مخلوقات مستقل از خداوند می‌توانند در اداره امور جهان دخالت کنند، در عین اعتقاد به کدام مرتبه از توحید، گرفتار چه

شرکی شده است؟

هنر ۹۶

(۲) توحید در خالقیت - شرک در ربوبیت

(۱) توحید در عبادت - شرک در ولایت

(۴) توحید در خالقیت - شرک در ولایت

(۳) توحید در عبادت - شرک در ربوبیت

۹۴- عبارت «خداوند جهان را به سوی آن مقصدی که برایش معین فرموده به پیش می‌برد» اشاره به کدام بُعد توحید دارد و کدام آیه، مرتبط با این مرتبه توحید است؟

فارج ۹۵ با تغییر

(۲) ربوبیت - ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾

(۱) مالکیت - ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾

(۴) ربوبیت - ﴿قُلْ أَعْيَرَ اللَّهُ أَبْغَى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾

(۳) مالکیت - ﴿قُلْ أَعْيَرَ اللَّهُ أَبْغَى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾

ریاضی ۹۵

۹۵- اگر خداوند متعال به کسی اذن دهد تا در اشیایی تصرف نماید، این اجازه چه مفهومی دارد؟

(۱) در مسیر و مجرای ولایت الهی قرار گرفته و از خودش استقلال ندارد.

(۲) به معنای واگذاری ولایت خداوند به آن شخص و لازمه توحید در ولایت است.

(۳) تصرف او در جهان در عرض ولایت خداست و هیچ‌کس دیگری جز او ولی انسان‌ها نیست.

(۴) با توجه به ظرفیت متفاوت انسان‌ها، خداوند بخشی از ولایت خود را به آن‌ها واگذار می‌کند.

۹۶- عقیده به توانایی اولیای دین در برآوردن حاجات انسان وقتی موجب شرک در ..... است که این توانایی را ..... بدانیم و آیه ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ بر ..... دلالت دارد.

فارج ۹۴ با تغییر

- (۱) ربوبیت - در طول اراده خدا - همه ابعاد توحید
 (۲) خالقیت - از خود آن‌ها - توحید در خالقیت
 (۳) ربوبیت - از خود آن‌ها - همه ابعاد توحید
 (۴) خالقیت - در طول اراده خدا - توحید در خالقیت

ریاضی ۹۴

۹۷- کدام مورد تأییدکننده توحید در خالقیت است؟

- (۱) کسی نمی‌تواند مستقل از خداوند در امور جهان دخالت کند و مثلاً بیماری را شفا بخشد یا مشکلی را رفع کند.
 (۲) اگر خداوند به کسی اذن دهد، آن شخص نیز می‌تواند در محدوده اجازه خداوند در اشیایی تصرف نماید.
 (۳) در تصور چندخدایی هر یک از آنان باید کمالاتی را دارا باشند که دیگری ندارد وگرنه عین هم می‌شوند.
 (۴) خداست که جهان را اداره می‌کند و به سوی مقصدی که برایش معین کرده است، هدایت می‌نماید.

۹۸- باغبانی که رشد درختان را حاصل تدبیر خود بداند، با وجود این که توحید در خالقیت را قبول دارد، گرفتار کدام یک از انواع شرک شده است و علت آن چیست؟

هنر ۹۴ با تغییر

- (۱) عملی - در عرض عبادت الهی، برای انسان‌ها حساب جداگانه باز می‌کند.
 (۲) ربوبیت - در عرض ربوبیت الهی، برای انسان‌ها حساب جداگانه باز می‌کند.
 (۳) عملی - در طول عبادت الهی، از پزشک برای درمان بیمار درخواست می‌نماید.
 (۴) ربوبیت - در طول ربوبیت الهی، از پزشک برای درمان بیمار درخواست می‌نماید.

۹۹- این که «هرگونه تصرف در جهان، حق خدا و شایسته اوست.» و «خداوند تنها مبدأ جهان است.» به ترتیب، ناظر بر کدام بُعد از ابعاد توحید است؟

- (۱) ولایت - خالقیت (۲) ولایت - ربوبیت (۳) مالکیت - خالقیت (۴) مالکیت - ربوبیت

هنر ۹۳

۱۰۰- ولایت خداوند بر جهان، برخاسته از ..... او است که برای جَز او، موکول به ..... می‌باشد.

- (۱) وحدت ذاتی - واگذاری بخشی از ولایت به او
 (۲) مالکیت حقیقی - واگذاری بخشی از ولایت به او
 (۳) وحدت ذاتی - قرار گرفتن در مسیر و مجرای ولایت الهی
 (۴) مالکیت حقیقی - قرار گرفتن در مسیر و مجرای ولایت الهی

۱۰۱- یک انسان موحد را عقیده بر آن است که: «همه مخلوقات، در کارهای خود نیازمند و وابسته به خداوند هستند، اما خداوند، در اداره جهان به آن‌ها

زیان ندارد.» در کدام آیه به این ویژگی خداوند اشاره شده است؟

- (۱) ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾
 (۲) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾
 (۳) ﴿قُلْ أَعْيَبَ اللَّهُ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾
 (۴) ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾

فارج از کشور ۹۳ با تغییر

۱۰۲- «هستی بخشی انحصاری خداوند» از دقت در پیام کدام آیه، مفهوم می‌گردد؟

- (۱) ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾
 (۲) ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾
 (۳) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾
 (۴) ﴿أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ﴾

۱۰۳- استمداد از حقیقت روحانی و ولایت معنوی پیامبر اکرم - صلی الله علیه و آله و سلم - و دیگر معصومان - علیهم جمیعاً صلوات الله و سلامه - به

معنای دور شدن از مرز توحید در .....

.....، که فهم پیام آیه شریفه ..... ما را به این مرتبه از توحید می‌رساند.

- (۱) ربوبیت - نیست - ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾
 (۲) ولایت - نیست - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾
 (۳) ولایت - است - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾
 (۴) ربوبیت - است - ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾

۱۰۴- اداره جهان و هدایت این مجموعه هدفمند به سوی مقصدی که برایش مقدر شده است، مرتبط با کدام مرتبه از توحید است و با پیام کدام آیه شریفه ارتباط دارد؟

- (۱) ربوبیت - ﴿قُلْ أَعْيَبَ اللَّهُ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾
 (۲) ولایت - ﴿قُلْ أَعْيَبَ اللَّهُ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾
 (۳) ربوبیت - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾
 (۴) ولایت - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾

۱۰۵- اگر بگوییم: «هرگونه تصرف در جهان، حق خداوند است» به توحید در ..... تأکید کرده‌ایم که برخاسته از توحید در ..... است و بیانگر امر

فارج ۹۱ با تغییر

نخستین آن پیام آیه شریفه ..... می‌باشد.

- (۱) ولایت - مالکیت - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾ (۲) ولایت - مالکیت - ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾
 (۳) مالکیت - ولایت - ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ (۴) ربوبیت - مالکیت - ﴿قُلْ أَعْيَبَ اللَّهُ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾

۱۰۶- اگر بگوییم: «انسان و تدبیرش، همه از آن خداست» و «خدا، مخلوقات را به سوی مقصدی که برای آن‌ها معین فرموده است، به پیش می‌برد» به ترتیب

هنر ۹۱ با تغییر

بر توحید در ..... و توحید در ..... تأکید کرده‌ایم که پیام آیه شریفه ..... بیانگر دومین مورد است.

(۱) ربوبیت - ربوبیت - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾

(۲) ربوبیت - خالقیت - ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾

(۳) ربوبیت - ربوبیت - ﴿قُلْ أَعْيَزَ اللَّهُ ابْنِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾

(۴) خالقیت - ربوبیت - ﴿قُلْ أَعْيَزَ اللَّهُ ابْنِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾

۱۰۷- پیام آیه شریفه ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾ همان ..... تأثیرگذاری انسان در فاعلیت‌ها ..... و اعلان توحید در ..... می‌باشد.

هنر ۸۹ با تغییر

(۱) قبول - به صورت مستقل - ولایت (۲) رد - به صورت مستقل - ولایت

(۳) رد - نه به صورت مستقل - ربوبیت (۴) قبول - نه به صورت مستقل - ربوبیت

زبان ۸۹ با تغییر

۱۰۸- از دقت در کدام مورد به ترتیب توحید در ولایت و توحید در ربوبیت، مفهوم می‌گردد؟

(۱) ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ - ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ﴾

(۲) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾ - ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ﴾

(۳) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾ - ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾

(۴) ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ - ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾

تهرانی ۸۸ با تغییر

۱۰۹- از دقت در کدام آیه، مفهوم توحید در ربوبیت به دست می‌آید؟

(۱) ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ (۲) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ لَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾

(۳) ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ (۴) ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾

هنر ۸۸ با تغییر

۱۱۰- جمله «خداوند تنها مبدأ جهان است»، بیانگر توحید در ..... و آیه شریفه ..... مؤید تنها همین مرتبه از توحید است.

(۱) خالقیت - ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ (۲) ربوبیت - ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾

(۳) خالقیت - ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ (۴) ربوبیت - ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

ریاضی ۸۷ با تغییر

۱۱۱- اسماء الهی «رب» و «احد» به ترتیب مبین کدام یک از مفاهیم پیرامون توحید هستند؟

(۱) ربوبی - تمام مراتب توحید (۲) تمام مراتب توحید - ربوبی

(۳) ربوبی - ربوبی (۴) تمام مراتب توحید - تمام مراتب توحید

۱۱۲- آیات شریفه ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾ و ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ و ﴿وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾ به ترتیب به کدام یک از

تهرانی ۸۷ با تغییر

مراتب توحید اشاره دارند؟

(۱) ولایت - ربوبیت - مالکیت (۲) مالکیت - ولایت - ربوبیت (۳) ربوبیت - مالکیت - ولایت (۴) ربوبیت - ولایت - مالکیت

۱۱۳- با توجه به آیه شریفه ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ مفهوم می‌گردد که مالکیت انسان در ..... مالکیت خداوند است، یعنی .....

انسانی ۸۷ با تغییر

(۱) طول - همان چیزی که یک انسان مالک آن است در همان حال خداوند نیز مالک آن می‌باشد.

(۲) عرض - همان چیزی که یک انسان مالک آن است در همان حال خداوند نیز مالک آن می‌باشد.

(۳) طول - مالک اصلی و حقیقی خداوند است و مالکیت انسان و خدا بر یک چیز، یک مالکیت اشتراکی است.

(۴) عرض - مالک اصلی و حقیقی خداوند است و مالکیت انسان و خدا بر یک چیز، یک مالکیت اشتراکی است.

۱۱۴- تصور استقلال در فاعلیت مخلوقات، منجر به چه مرتبه‌ای از شرک می‌شود و فهم درست ارتباط طولی در پدیده‌ها مؤید کدام مرتبه از توحید است؟

هنر ۸۷ با تغییر

(۱) ربوبیت - عملی (۲) خالقیت - ربوبی (۳) ربوبیت - ربوبی (۴) خالقیت - عملی

زبان ۸۷ با تغییر

۱۱۵- تمام موارد، بیانگر تمام مراتب یگانگی خداوند است، به جز:

(۱) ﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ - ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ (۲) ﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾

(۳) ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ - ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ (۴) ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ - ﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾

۱۱۶- در مورد عبارت شریفه «لا إله إلا الله» کدام مورد صحیح نیست؟

- ۱) پیامبر اسلام (ص) از همان ابتدای رسالت خود، از مشرکان می‌خواست با گفتن این جمله دست از شرک برداشته و به یگانگی خداوند ایمان آورند.
- ۲) گفتن شعار «لا إله إلا الله»، همه زندگی مسلمانان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر موجودات تغییر می‌دهد.
- ۳) این جمله در برگزیده تمام ابعاد توحید و اعتقاد به یگانگی خداوند است.
- ۴) با گفتن این جمله تمام احکام و حقوق اسلامی فرد، به رسمیت شناخته می‌شود و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گیرد.

۱۱۷- این‌که بگوییم: «خداوند تنها مبدأ جهان است» و «خداوند کسی را در حکم خویش شریک نمی‌سازد»، بیانگر کدام یک از ابعاد توحید است؟

- ۱) توحید در ربوبیت - توحید در مالکیت
- ۲) توحید در خالقیت - توحید در مالکیت
- ۳) توحید در خالقیت - توحید در ولایت
- ۴) توحید در ربوبیت - توحید در ولایت

۱۱۸- در رابطه با درخواست از پیامبر اکرم (ص) و سایر اولیاء الله مبنی بر شفای بیماران کدام عبارت صحیح است؟

- ۱) درخواست از اولیای الهی اگر به واسطه اسباب مادی باشد، با توحید منافاتی ندارد.
- ۲) عقیده به توانایی آنان در برآوردن حاجات وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها بدانیم.
- ۳) اگر توانایی شفای بیماران را مختص به زمان حیات آنان بدانیم، با توحید منافاتی ندارد.
- ۴) چون درخواست شفای بیماران از جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است، با توحید منافات دارد.

۱۱۹- کدام آیات زیر به ترتیب بیانگر مفاهیم «هدایت همه مخلوقات به سوی هدف معین توسط خداوند» و «خداوند حق تصرف و تغییر در جهان را دارد» است؟

- ۱) ﴿وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ - ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾
- ۲) ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ - ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾
- ۳) ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾
- ۴) ﴿وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾

۱۲۰- باز کردن حساب جدا از خدا برای تدبیر خود یا سایر موجودات، بیانگر کدام مرتبه از شرک است و توسل به ائمه (ع) و طلب حاجات از آنان چه نسبتی

با این نوع شرک دارد و پیام کدام آیه شریفه به این موضوع اشاره دارد؟

- ۱) شرک در ربوبیت - در تضاد - ﴿قُلْ أَعْبُدُوا اللَّهَ أَعْبُدُوا رَبَّكُمْ﴾
- ۲) شرک در ولایت - هم‌مفهوم - ﴿لَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾
- ۳) شرک در ربوبیت - هم‌مفهوم - ﴿قُلْ أَعْبُدُوا اللَّهَ أَعْبُدُوا رَبَّكُمْ﴾
- ۴) شرک در ولایت - در تضاد - ﴿لَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾

۱۲۱- توانایی پیامبر اکرم (ص) در شفای بیماران به زمان حیات آن حضرت اختصاص ..... و این عمل از طریق اسباب ..... صورت می‌پذیرد و در

این مسیر شرک در ربوبیت زمانی محقق می‌شود که .....

- ۱) دارد - مادی و غیرمادی - اذن الهی نادیده گرفته شود
- ۲) ندارد - غیرمادی - اذن الهی نادیده گرفته شود
- ۳) ندارد - غیرمادی - استقلال عمل در نظر گرفته نشود
- ۴) دارد - مادی و غیرمادی - استقلال عمل در نظر گرفته نشود

۱۲۲- ولایت خداوند ..... او است و در این رابطه علیت آیات شریفه ..... و ..... به ترتیب به علت و معلول اشاره دارند.

- ۱) معلول مالکیت - ﴿وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ - ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾
- ۲) علت ربوبیت - ﴿وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ - ﴿قُلْ أَعْبُدُوا اللَّهَ أَعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾
- ۳) معلول مالکیت - ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ - ﴿قُلْ أَعْبُدُوا اللَّهَ أَعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾
- ۴) علت ربوبیت - ﴿قُلْ أَعْبُدُوا اللَّهَ أَعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ - ﴿وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾

۱۲۳- مطابق آیه شریفه ﴿قُلْ أَفَاتَخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ...﴾ چه کسی نمی‌تواند به عنوان ولی و سرپرست مردم قرار گیرد و توحید مورد اشاره در این آیه،

معلول کدام یک از مراتب توحید است؟

- ۱) کسی که حتی نمی‌تواند مخلوقی مانند مخلوقات خدا خلق کند - مالکیت
- ۲) کسی که حتی مالک سود و زیان خود نیست - مالکیت
- ۳) کسی که حتی نمی‌تواند مخلوقی مانند مخلوقات خدا خلق کند - ولایت
- ۴) کسی که حتی مالک سود و زیان خود نیست - ولایت

۱۲۴- مطابق آیه ﴿قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ...﴾، کدام مرتبه از شرک مورد نکوهش قرار می‌گیرد و دلیل آن چیست؟

- ۱) شرک در ولایت - عدم توانایی در اختیار سود و زیان غیر خدا
- ۲) شرک در ربوبیت - متصور شدن خلقتی شبیه خلقت خداوند برای غیر خداوند
- ۳) شرک در ولایت - متصور شدن خلقتی شبیه خلقت خداوند برای غیر خداوند
- ۴) شرک در ربوبیت - عدم توانایی در اختیار سود و زیان غیر خدا

۱۲۵- علت مالکیت انحصاری خداوند بر این جهان چیست و کدام آیه به این علت اشاره دارد؟

- ۱) خالقیت الهی - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾
- ۲) ربانیت الهی - ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾
- ۳) خالقیت الهی - ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾
- ۴) ربانیت الهی - ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾

۱۲۶- در آیه ﴿أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ...﴾ با اشاره به چه موضوعی، شرک مورد مذمت قرار می‌گیرد و کدام صفت به مشرکان اطلاق می‌شود؟

- ۱) واضح بودن خالقیت خداوند - الاعمی
- ۲) واضح بودن خالقیت خداوند - البصیر
- ۳) عدم اختیار سود و زیان غیر خداوند - البصیر
- ۴) عدم اختیار سود و زیان غیر خداوند - الاعمی

۱۲۷- توحید در ولایت به معنای ..... ولایت انسان‌ها ..... و شرک در آن زمانی محقق می‌شود که ..... تصور شود.

- ۱) پذیرش - است - مسیر ولایت قرار گرفتن انسان
- ۲) پذیرش - نیست - واگذاری ولایت به انسان
- ۳) نفی - نیست - واگذاری ولایت به انسان
- ۴) نفی - است - مسیر ولایت قرار گرفتن انسان

۱۲۸- آن‌گاه که بگوییم دیگرانی جز خداوند هستند که «صاحب اختیار جهان» و «دارای حق تصرف در جهان» هستند، به ترتیب کدام‌یک از درجات شرک را ترسیم کرده‌ایم؟

- ۱) شرک در مالکیت - شرک در ولایت
- ۲) شرک در مالکیت - شرک در ربوبیت
- ۳) شرک در ربوبیت - شرک در ولایت
- ۴) شرک در ربوبیت - شرک در ربوبیت

۱۲۹- در امور معنوی، دعا و صدقه به ترتیب چه آثاری با خود به همراه دارند و درخواست شفای بیماران از نبی مکرم اسلام - صلوات الله علیه - درخواستی از کدام بعد ایشان است؟

- ۱) مغفرت و آمرزش - افزایش طول عمر - جسمانی
- ۲) افزایش طول عمر - افزایش طول عمر - دفع بلا - روحانی
- ۳) افزایش طول عمر - مغفرت و آمرزش - جسمانی
- ۴) مغفرت و آمرزش - دفع بلا - روحانی

۱۳۰- این که خداوند پرورش دهنده همه مخلوقات جهان است، تجلی کدام نام خداوند است و درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید چه نسبتی دارد؟

- ۱) الله - منافات دارد
- ۲) الله - منافات ندارد
- ۳) رب - منافات دارد
- ۴) رب - منافات ندارد

۱۳۱- توحید مورد اشاره در آیات شریفه ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ و ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ به ترتیب مؤید علت کدام مراتب توحید است؟

- ۱) ولایت و ربوبیت - ربوبیت
- ۲) ولایت و ربوبیت - مالکیت
- ۳) مالکیت و ربوبیت - مالکیت
- ۴) مالکیت و ربوبیت - ربوبیت

۱۳۲- افتتاح حساب مستقل برای عوامل تأثیرگذار در شفابخشی و گره‌گشایی و جز آن، به معنای انحراف از توحید در ..... است که دقت در پیام آیه شریفه ..... به درک اثر مستقیم خداوند در تدبیر امور و هدایت جهان هستی می‌انجامد.

- ۱) ولایت - ﴿قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾
- ۲) ولایت - ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ﴾
- ۳) ربوبیت - ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ﴾
- ۴) ربوبیت - ﴿قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾

۱۳۳- در تبیین مفاهیم توحید و خداشناسی، کدام گزینه با سایرین تفاوت دارد؟

- ۱) رشد درختان را، به صورت غیر مستقل نتیجه تدبیر و تلاش باغبانی که به پرورش آن پرداخته، بدانیم.
- ۲) برآوردن حاجات انسان توسط پیامبر (ص) و اولیای دین (ع) را، از خود آنان بدانیم.
- ۳) برای خود و سایر مخلوقات در کنار تدبیر الهی، حساب جداگانه باز کنیم.
- ۴) امر آفرینش را به چندین خدا نسبت دهیم.

اشتباهات مداول

در امور مربوط به خداوند چیستی او غیرقابل درک و هستی یا وجود او برای ذهن ما قابل درک است.

۷۹ شناخت چیستی، حقیقت و ذات خداوند به علت نامحدود بودن برای ذهن محدود انسان غیرقابل درک است به همین علت پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرماید: «تفکروا فی کُلِّ شیءٍ و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰهِ؛ در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید». تفکر در مخلوقات خداوند، انسان را به شناخت هستی او می‌رساند.

۸۰ این تصور که خداوند از جنس نور می‌باشد اشتباه است، بلکه منظور آیه این است که خداوند برای جهان خلقت حکم نور را دارد و باعث پدیدار شدن پدیده‌ها می‌شود و هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود، خداوند در همه مخلوقات مشهود و هویداست و جهان تجلی‌گر خالق خود است.

۸۱ گزینه‌های (۱)، (۳) و (۴) مربوط به مقدمه دوم استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش هستند و تنها گزینه (۲) به مقدمه اول اشاره دارد. مقدمه اول: ما و این جهان، وجودمان از خودمان نیست و پدیده هستیم. مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده هستند، در موجود شدن نیازمند موجودی هستند که وجودش از خودش باشد.

۸۲ آیه مذکور، مردم را مخاطب قرار داده است، اما موضوع آن درباره همه موجودات است؛ نه تنها انسان‌ها بلکه تمامی موجودات به صورت مطلق نیازمند به خدا هستند، اما چون برخی از انسان‌ها ادعا و سرکشی می‌کنند، در این آیه مورد تأکید قرار گرفته‌اند.

۸۳ آیه شریفه «یا ایها الناس انتم الفقراء الی الله» به فقر و نیازمندی تمامی موجودات به درگاه خداوند اشاره دارد. درک بیشتر فقر و نیاز به خداوند متعال سبب افزایش عبودیت و بندگی می‌شود. به عبارتی دیگر عبودیت و بندگی خدای متعال ثمره درک نیازمندی به اوست. از همین رو باید آیه‌ای را انتخاب کنیم که مفهوم عبادت و بندگی در آن وجود دارد. بنابراین آیه «ان اللّٰه ربّی و ربکم فاعبدوه؛ به راستی خداوند پروردگار من و پروردگار شماست پس او را عبادت کنید» پاسخ صحیح است.

۸۴ این تصور که خداوند عالم را آفریده و آن را به حال خود رها کرده، غلط است؛ بلکه پیوسته و در هر لحظه بر آن نظارت دارد، نیاز موجودات را برطرف می‌کند و تدبیر امور آن به عهده خود خداوند است [درستی گزینه‌های (۱) و (۴)] و هم اوست که امور هستی همواره به دستش بوده و پروردگار جهان است. [درستی گزینه (۳)]

باید توجه کرد که گزینه (۲) به مقدمه دوم استدلال وابستگی مخلوقات به خدا در پیدایش اشاره دارد، ولی آیه مدنظر، به نیاز مخلوقات به خدا در بقا اشاره می‌کند. **۸۵** برای پاسخ به قسمت اول سؤال باید به معنای آیه توجه کرد: «یسألُهُ مَنْ فی السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ کُلُّ یَوْمٍ هُوَ فِی شَأْنٍ: آنچه در آسمان و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند؛ او همواره دست‌اندرکار امری است»، پس دلیل درخواست پیوسته موجودات از خداوند آن است که او همواره دست‌اندرکار امری است.

این‌که هر آنچه در آسمان‌ها و زمین است از خداوند درخواست می‌کند بیانگر این است که تدبیر امور هستی به دست خداوند است و خداوند در تدبیر و هدایت امور هستی یگانه است (توحید در ربوبیت).

۸۶ این‌که انسان خود را زیر سایه لطف و رحمت و عنایات خدا بداند یعنی ایمان دارد و می‌داند که تنها رب جهان خداوند است و تدبیر امور به دست اوست. هرچه این دانایی و معرفت بیشتر شود و انسان به نیاز خود آگاه‌تر شود (علت)، عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند (معلول).

۸۷ بتا فقط نظم‌دهنده است و این خداوند است که خالق گنج و سیمان و آهن و... است و وجود و هستی (بقا) آن‌ها به خداوند وابسته است، هر لحظه خداوند اراده کند آن‌ها از بین می‌روند و ساختمان متلاشی می‌شود. بتا وقتی در ساختن ساختمان خود را با خدا مقایسه می‌کند، می‌بیند که هم خودش و هم عمل و تدبیرش به اذن خداوند و در راستای تدبیر اوست و می‌داند که در عرض خداوند اختیاری ندارد، بلکه تمام اعمالش در رابطه طولی با تدبیر خداوند است.

۸۸ این‌که تمامی پدیده‌های هستی در پیدایش خود محتاج موجودی هستند که ذاتاً موجود باشد، موضوعی است که به نیازمندی موجودات در پیدایش خود به خداوند اشاره دارد، در حالی که آیه موردنظر به تدبیر همیشگی امور هستی به دست خداوند و نیاز موجودات در بقا و هستی خود به خداوند اشاره دارد. **۸۹** بیت «ما همه شیران ولی شیر عَلم / حمله‌مان از باد باشد دم به دم» به نیاز موجودات به خداوند در بقای خود و توحید در ربوبیت اشاره دارد و بیان می‌دارد که تدبیر امور همه موجودات به دست خداوند است، زیرا می‌گوید: «ما مانند شیرهای نقاشی‌شده روی پرچم هستیم که حرکت و حمله ما، نیازمند وجود باد (تدبیر الهی) است.»

درس دوم

۹۰ بزرگترین ضربه بر بیکره اسلام توسط تکفیری‌ها بر آن وارد شده و این افراد اعتقاد دارند طلب دعا و درخواست شفاعت از بزرگان دین شرک است. در واقع این افراد به این موضوع آگاه نیستند که طلب دعا و درخواست شفاعت زمانی موجب شرک است که انجام این امور را مستقلاً از بزرگان دین بدانیم. **۹۱** باغبان وقتی در پرورش درختان خود را با دیگران یعنی کسانی که در پرورش درختان نقشی نداشته‌اند مقایسه می‌کند می‌بیند که این کار حاصل دسترنج خودش است اما وقتی رابطه خود را با خداوند بررسی می‌کند می‌بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست. بنابراین می‌توان گفت تدبیر و کار باغبان در طول تدبیر الهی است.

تدبیر عام الهی بدین معناست که خداوند تدبیر همه امور هستی را بر عهده دارد و مدبر همه چیز است. این مفهوم از آیه شریفه «قُلْ أَعْبُدِ اللّٰهَ أَعْبُدِ اللّٰهَ وَ هُوَ رَبُّ کُلِّ شَیْءٍ» برداشت می‌شود.

۹۲ آیه شریفه مورد اشاره در صورت سؤال، به موضوع «توحید در ولایت» اشاره دارد. مطابق این مرتبه از توحید، هرگونه تصرف در جهان، حق و شایسته خداوند است و غیر از او کسی بر موجودات ولایت مستقل ندارد.

۲۹۳ در نظر گرفتن استقلال در انجام کارها و تدبیر امور منجر به گرفتاری در دام شرک در مرتبه ربوبیت می‌شود هرچند که این فرد اعتقاد داشته باشد که خداوند در خالقیت بی‌همتا است.

۲۹۴ این‌که «خداوند جهان را به سوی آن مقصدی که برایش معین فرموده به پیش می‌برد»، برخاسته از ربوبیت الهی است که پیام آیه شریفه «قُلْ أَغْبِرَ اللَّهُ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ» است.

۲۹۵ اعطای اذن ولایت و تصرف در اشیاء توسط خداوند به یک شخص، به آن معناست که شخص موردنظر، در مسیر و مجرای ولایت الهی قرار گرفته و از خودش استقلالی ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها

۲ و ۴ اعطای اذن ولایت به افراد، به معنای واگذاری ولایت خداوند به آن‌ها نیست.

۳ ولایت انسان در جهان، در طول ولایت خداست.

۲۹۶ عقیده به توانایی اولیای دین در برآوردن حاجات انسان وقتی موجب شرک در ربوبیت است که این توانایی را از خود آن‌ها بدانیم.

آیه «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» به همه ابعاد و مراتب توحید اشاره دارد.

۲۹۷ این تصور که چند خدا وجود دارد و هریک خالق بخشی از جهان است، بدین معناست که هر کدام از آن‌ها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند. هم‌چنین بدین معناست که هریک از خدایان کمالاتی دارد که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین همدیگر می‌شوند و دیگر چند خدا نیستند. این موضوع ناظر بر توحید در خالقیت است.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱ این گزینه ناظر بر توحید در ربوبیت است.

۲ این گزینه ناظر بر توحید در ولایت است.

۴ این گزینه ناظر بر توحید در ربوبیت است.

۲۹۸ اگر کسی در کنار (در عرض) ربوبیت الهی برای خود یا سایرین، حساب جداگانه‌ای باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند، گرچه توحید در خالقیت را قبول داشته باشد، اما گرفتار شرک در ربوبیت شده است.

۲۹۹ این‌که هرگونه تصرف در جهان، شایسته مقام خداوند است و مخلوقات جز به اذن و اجازه او حق تصرف در جهان را ندارند، ناظر بر توحید در مرتبه ولایت است.

اعتقاد به این‌که خداوند تنها مبدأ جهان است و موجودات همه از او هستند ناظر بر توحید در مرتبه خالقیت است.

۳۰۰ از آن‌جا که خداوند تنها مالک جهان است، تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست، بنابراین ولایت خداوند بر این جهان ناشی از مالکیت حقیقی او است. مخلوقات جز به اذن و اجازه خداوند نمی‌توانند در جهان تصرف کنند. چنین اذنی به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست. بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است.

۱۰۱ صورت سؤال در قسمتی که به عدم نیازمندی خداوند در اداره جهان به مخلوقات اشاره دارد، به ویژگی مدبر بودن خداوند تأکید شده است، بنابراین عبارت صورت سؤال به «توحید در ربوبیت» اشاره کرده است و آیه «قُلْ أَغْبِرَ اللَّهُ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»: بگو آیا غیر از خدا پروردگاری را بطلبیم، در حالی‌که او پروردگار همه چیز است» به ربوبیت خداوند اشاره دارد.

۱۰۲ هستی‌بخشی انحصاری خداوند به کل جهان، پیامی است که از آیه شریفه «قُلْ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ»: بگو خداوند آفریننده هر چیزی است و او یکتا و قهار است» به دست می‌آید و مبین مرتبه توحید در خالقیت است.

۱۰۳ طلب کمک (استمداد) از حقیقت روحانی و معنوی پیامبر اکرم (ص) زمانی به معنای شرک در ربوبیت است که این توانایی را از خود آن حضرت بدانیم **بنابراین** استمداد از حقیقت روحانی و معنوی پیامبر اکرم (ص) به معنای دور شدن از توحید در ربوبیت نیست. هم‌چنین آیه «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ: بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟ بگو خداوند است.» به بیان توحید در ربوبیت پرداخته است.

۱۰۴ اداره جهان و هدایت آن به سوی مقصدی که برایش مقدر شده است، با مفهوم توحید در ربوبیت در ارتباط است و آیه «قُلْ أَغْبِرَ اللَّهُ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»: بگو آیا غیر خدا، پروردگاری را بطلبیم، در حالی‌که او پروردگار همه چیز است» نیز به همین مفهوم اشاره دارد.

۱۰۵ داشتن حق تغییر و تصرف در جهان هستی به توحید در مرتبه ولایت خداوند اشاره دارد که آیه شریفه «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا» به همین مرتبه از وحدانیت خداوند اشاره دارد. هم‌چنین از آن‌جا که خداوند تنها مالک جهان هستی است، تنها ولی و سرپرست آن نیز می‌باشد و هرگونه حق تغییر و تصرف، تنها برای او است. بنابراین توحید در ولایت برخاسته از (معلول) توحید در مالکیت است.

۱۰۶ توحید در ربوبیت به آن معنا نیست که موجودات (به خصوص انسان) قدرت تدبیر ندارند. برای مثال باغبانی که زحمت می‌کشد و به پرورش درختان اقدام می‌کند، رشد این درختان نتیجه تدبیر اوست. در واقع **توحید در ربوبیت** بدین معناست که این باغبان و تدبیرش، همه از آن خدا و تحت تدبیر اویند. این، مفهوم مورد اشاره در آیه شریفه «قُلْ أَغْبِرَ اللَّهُ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ» است. هم‌چنین، هدایت و پیش‌برد به سمت هدف از مصادیق توحید در ربوبیت است.

۱۰۷ آیه شریفه «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ» بر توحید در ربوبیت تأکید می‌ورزد. طبق آموزه‌های دینی، انسان و تدبیرش همه از آن خدا و تحت تدبیر اویند و در عین حال، خود انسان (نه به صورت مستقل) قدرت تدبیر دارد. بنابراین اسلام، قدرت تدبیر انسان را، نه به صورت مستقل قبول می‌کند.

۱۰۸ آیه شریفه «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ» به نفی شرک در ولایت و اثبات توحید در آن مرتبه می‌پردازد. آیه «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ» نیز به توحید در ربوبیت اشاره دارد.

۱۰۹ آیه شریفه «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» به توحید در ربوبیت اشاره دارد.

بررسی سایر گزینه‌ها

- (۱) اولیای الهی این کار را به واسطه اسباب غیرمادی انجام می‌دهند.
 (۳) این توانایی تنها به زمان حیات ایشان اختصاص ندارد.
 (۴) چون این درخواست از جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است، با توحید منافات ندارد.

۱۱۹۴ هدایت موجودات به سمت مقصد معین و تدبیر امور آنان توسط خداوند، از مفاهیم توحید در ربوبیت است که آیه «وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ» مؤید آن است؛ و نیز حق تغییر و تصرف در جهان به معنای ولایت داشتن بر آن و توحید در ولایت است که پیام آیه «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ» به آن اشاره دارد.
 ۱۱۲۰ اگر کسی در کنار ربوبیت خداوند و مستقل از او برای خود یا سایرین حساب جداگانه‌ای باز کند و تدبیر امور را بی‌نیاز به خداوند ببیند، گرفتار شرک در ربوبیت شده است؛ و توسل به ائمه (ع) و طلب حاجات از آنان، با توحید منافاتی ندارد و در تضاد با مفهوم شرک است. آیه «قُلْ أَغْبِیْرَ اللّٰهُ اَبْغِیْ رَبًّا...» به مفهوم ربوبیت الهی اشاره دارد.

۱۱۲۱ توانایی اولیای دین در انجام خواسته‌های انسان‌ها، مربوط به تمام دوران‌هاست و به زمان حیات آنان اختصاص ندارد و از طریق اسباب غیرمادی انجام می‌شود و اگر اذن الهی در این مسیر انکار شود، شرک محقق می‌شود.

۱۱۲۲ در وحدانیت الهی، ولایت علت ربوبیت و معلول مالکیت خداوند است. پس تا به این جای سؤال هر چهار گزینه صحیح است. برای پاسخ دادن به این سؤال باید بدانیم که آیات «وَلِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَ مَا فِی الْاَرْضِ»، «وَلَا یُشْرِكُ فِی حُكْمِهِ اَحَدًا» و «قُلْ اَغْبِیْرَ اللّٰهُ اَبْغِیْ رَبًّا وَ هُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ» به ترتیب به مرتبه مالکیت، ولایت و ربوبیت توحید اشاره دارند و با این تفاسیر تنها گزینه (۲) می‌تواند صحیح باشد.

۱۱۲۳ ترجمه آیات به صورت: «بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که [حتی] مالک سود و زیان خود نیستند» است. بنابراین آیه مذکور به توحید در ولایت که معلول توحید در مالکیت است اشاره دارد و از آنجایی که خداوند مالک هر چیز است، تنها کسی است که حق تصرف و تغییر در آن را داراست.

۱۱۲۴ با توجه به معنای آیه، پاسخ سؤال را می‌دهیم: «قُلْ اَفَاَتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ اَوْلِیَاءَ لَا یَمْلِكُوْنَ لَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَ لَا ضَرًّا: بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که (حتی) مالک سود و زیان خود نیستند؟»

در این آیه کسانی که غیر از خداوند را به ولایت و سرپرستی گرفته‌اند و دچار شرک در ولایت شده‌اند مورد نکوهش قرار می‌گیرند و دلیل آن این است که این سرپرستان اختیار سود و زیان خود را هم ندارند.

۱۱۲۵ هرکس که چیزی را پدید می‌آورد، مالک آن نیز هست. از آنجا که خداوند تنها خالق جهان است؛ پس تنها مالک آن نیز هست، این‌که خداوند تنها خالق جهان است، از آیه «اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ: خدا آفریدگار هر چیزی است.» برداشت می‌شود.

اشتباهات متداول

مالکیت خداوند بر جهان معلول خالقیت او و علت ولایت و سرپرستی او در این جهان است.

بررسی سایر گزینه‌ها

- (۱) این آیه به توحید در خالقیت اشاره دارد.
 (۲) این آیه شریفه مربوط به توحید در ولایت است.
 (۳) این آیه به توحید در مالکیت اشاره می‌کند.

۱۱۱۰ اعتقاد به این‌که خداوند تنها مبدأ و خالق جهان است، بیانگر توحید در خالقیت است. این مفهوم قابل برداشت از آیه «اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ» است.
 ۱۱۱۱ هر جا سخن از مفاهیمی مانند پروردگار، رب، هدایتگر، پرورش‌دهنده و مانند این‌ها به میان آید، به توحید در ربوبیت اشاره و هرگاه از بی‌نیازی مطلق خداوند، بی‌همتایی، احد بودن و یکتایی او صحبت شود، بر تمام مراتب توحید تأکید شده است.

۱۱۱۲ آیات شریفه «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ»، «وَلِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَ مَا فِی الْاَرْضِ» و «لَا یُشْرِكُ فِی حُكْمِهِ اَحَدًا» به ترتیب به مفاهیم توحید در ربوبیت، توحید در مالکیت و توحید در ولایت اشاره می‌کنند.

۱۱۱۳ آیه شریفه صورت سؤال، به بحث توحید در مالکیت می‌پردازد. این توحید یعنی مالک اصلی و حقیقی هر چیز خداوند است و هر چیز که انسان مالک آن باشد، در عین حال خداوند مالک اصلی آن است. به عبارت دیگر، مالکیت انسان در طول مالکیت خداوند قرار می‌گیرد.

اشتباهات متداول

دقت شود که مالکیت انسان و خدا بر یک چیز، یک مالکیت اشتراکی و قابل تقسیم نیست. به همین دلیل گزینه‌های (۳) و (۴) صحیح نیستند.

۱۱۱۴ در بیان مرتبه توحید در ربوبیت می‌گوییم: همه موجودات در همه کارهای خود، نیازمند و وابسته به خداوند هستند؛ حال اگر کسی برای کارهای مخلوقات استقلال تصور کند و آن‌ها را مستقل و بی‌نیاز از خداوند بداند، گرفتار شرک در ربوبیت شده است.

حال اگر کسی به این موضوع اعتقاد پیدا کند که مخلوقات و به خصوص انسان قدرت تدبیر و انجام کارها را دارند اما این قدرت و تدبیر آن‌ها در طول قدرت و تدبیر خداوند و تحت تدبیر اوست، به توحید در ربوبیت رسیده است.

۱۱۱۵ آیات «وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ»، «قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ» و «وَلَمْ یَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ» بیانگر تمامی مراتب توحید و یگانگی خداوند هستند اما آیه شریفه «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ» بیانگر توحید در ولایت است.

۱۱۱۶ جمله «لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ» صرفاً یک شعار نیست؛ بلکه التزام و پایبندی به آن، همه زندگی فرد تازه مسلمان را در رابطه با خدا، خود، خانواده، اجتماع و دیگر موجودات، تغییر می‌دهد. به عبارت دیگر گفتن جمله «لا اِلهَ اِلَّا اللّٰهُ» مهم نیست بلکه آن‌چه مهم است اعتقاد و پایبندی به آن است.

۱۱۱۷ توحید در خالقیت عبارت است از اعتقاد به این‌که تنها مبدأ و خالق جهان خداست و آیه «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَ لَا یُشْرِكُ فِی حُكْمِهِ اَحَدًا: آن‌ها هیچ ولی و سرپرستی جز او ندارند و او در حکم خویش کسی را شریک نمی‌سازد.» اشاره به توحید در ولایت دارد.

۱۱۱۸ عقیده به توانایی اولیای دین در شفای یک بیمار به خودی خود منافاتی با توحید ندارد. بلکه این عقیده تنها در صورتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها بدانیم.

۱۱۲۶ آیه شریفه «أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ: آیا آنان شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند که مثل خداوند مخلوقی خلق کرده‌اند و خلقت‌ها در نظر ایشان، مشتبه شده است؟» با طرح یک استفهام انکاری، وجود هرگونه خالق جز خدا را مردود می‌داند و خالقیت خداوند را واضح می‌بیند، پس با استناد به همین موضوع، مشرکانی که مانند نابینایان (الاعمى) کورکورانه رفتار می‌کنند، مورد مذمت قرار می‌گیرند.

۱۲۷ توحید در ولایت یعنی تنها ولی و سرپرست حقیقی جهان خداوند است اما اگر خداوند به کسی اذن دهد، او نیز مسیر و مجرای ولایت قرار می‌گیرد؛ مانند پیامبر اکرم (ص)؛ پس توحید در ولایت به معنای نفی ولایت انسان نیست و زمانی به شرک منجر می‌شود که تصور کنیم خداوند بخشی یا همه ولایت خود را به انسان‌ها واگذار کرده است.

۱۲۸ شرک در ربوبیت عبارت است از اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او دیگرانی نیز هستند که صاحب اختیار جهان‌اند و تدبیر امور موجودات را بر عهده دارند. و شرک در ولایت اعتقاد به آن است که کسانی جز خداوند و در کنار او سرپرستی جهان را بر عهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارند.

۱۲۹ دعا سبب مغفرت و آموزش، صدقه موجب دفع بلا و صلوة رحم موجب افزایش طول عمر می‌شود و طلب حاجات از پیامبر اکرم (ص) از حقیقت روحانی ایشان است، نه جسم ایشان.

۱۳۰ توحید در ربوبیت و اعتقاد به «رب» بودن خداوند، بدین معنی است که خداوند پرورش‌دهنده و هدایت‌کننده همه مخلوقات جهان است. از طرفی، خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. آتش موجب گرما و روشنی و دارو سبب شفا و بهبودی است. پزشک وسیله درمان، معمار عامل بنای ساختمان و معلم نیز وسیله تعلیم و تربیت است. بنابراین درخواست از پزشک برای درمان بیمار، منافاتی با توحید ندارد.

۱۳۱ میان مراتب مختلف توحید رابطه طولی به شرح زیر برقرار است: خالقیت ← مالکیت ← ولایت ← ربوبیت

طبق این رابطه خالقیت علت مالکیت خداوند، مالکیت علت ولایت خداوند و ولایت علت ربوبیت اوست. در آیه شریفه «وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ» به مرتبه توحید در مالکیت خداوند اشاره شده که برای ولایت و ربوبیت خداوند علت به حساب می‌آید. هم‌چنین آیه شریفه «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا» به توحید در ولایت اشاره دارد که علتی برای ربوبیت خداوند است.

۱۳۲ اگر انسان برای عوامل تأثیرگذار که شفاعت یا گره‌گشای امور هستند، حساب جداگانه‌ای باز کند و این اثرات را از خود آن عوامل بداند، از مسیر توحید در ربوبیت منحرف شده است. آیه شریفه «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ: بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟ بگو خداوند است.» به اثر مستقیم خداوند در تدبیر امور اشاره دارد.

۱۳۳ گزینه‌های (۲) و (۳) بیانگر مفهوم شرک در ربوبیت و گزینه (۴) بیانگر مفهوم شرک در خالقیت است؛ اما عبارت گزینه (۱) دارای مفهوم شرک نیست، چرا که تدبیر باغبان در پرورش درختان را مستقل از خداوند ندانسته‌ایم.

۱۳۴ اعتقاد به خدایان متعدد، عدم باور به توحید در خالقیت است و مستقل دانستن کشاورز و تدبیرش از خداوند به معنای شرک در ربوبیت است؛ و اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود، پس اعتقاد به توحید در مالکیت در عین شرک داشتن در خالقیت ناممکن است.

۱۳۵ اگر خداوند به کسی اذن ولایت دهد، این اذن به معنای واگذاری ولایت او به دیگری نیست، بلکه این شخص در مسیر و مجرای ولایت الهی قرار گرفته است.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱ تنها ولایت حقیقی ولایت خداست و ولایت پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) و انسان بر خودش و ولایت پدر حقیقی نیست.

۲ اگر خداوند به شخصی اذن ولایت دهد، این اذن به معنای واگذاری تمام یا بخشی از این ولایت نیست بلکه آن شخص، مجرای ولایت الهی قرار گرفته است.

۴ تنها ولایت حقیقی ولایت خداست و حتی ولایت واگذار شده از طرف خداوند به حضرت رسول (ص) نیز، حقیقی نیست.

۱۳۶ در بحث توحید در خالقیت می‌گوییم: موجودات همه از خدا هستند و در کار آفرینش شریک و هم‌تایی برای خداوند وجود ندارد. این مفهوم، با آیه شریفه «قُلْ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ» که خداوند را خالق همه چیز می‌داند ارتباط معنایی دارد.

۱۳۷ اگر خداوند پیامبر اکرم (ص) را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، این‌طور نیست که خداوند بخشی از ولایت خود را به دیگری واگذار کند. او در هر صورت تنها ولی و سرپرست حقیقی همه مخلوقات است. آیه شریفه «مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا» به مفهوم توحید در مرتبه ولایت اشاره دارد.

۱۳۸ این تصور که چند خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان هستند، یعنی هر کدام از آن‌ها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند، به معنای گرفتاری به شرک در خالقیت است. آیه شریفه «قُلْ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ» این اعتقاد را رد می‌کند.

۱۳۹ مهم‌ترین اعتقاد دینی توحید و یکتاپرستی است که در آیه شریفه «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» به آن اشاره شده است. بدون این اعتقاد، هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد. از آن‌جایی که توحید پاسخ قسمت اول است، باید برای قسمت دوم سؤال گزینه‌ای را انتخاب کنیم که شامل سایر اعتقادات دینی باشد. بنابراین گزینه (۳) پاسخ صحیح است.

۱۴۰ هرگاه از اداره جهان، تدبیر امور جهان و انجام کارها سخن بگوییم، به توحید در ربوبیت تأکید ورزیده‌ایم. قسمت دوم سؤال نیز، به استدلال عقلی برای اثبات توحید در خالقیت می‌پردازد. بنابراین، دو عبارت صورت سؤال به ترتیب به توحید در ربوبیت و توحید در خالقیت اشاره دارند.

۱۴۱ خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. آتش موجب گرما و روشنی و دارو سبب شفا و بهبودی است. در امور معنوی نیز همین‌گونه است. دعا سبب مغفرت و آموزش، صدقه موجب دفع بلا و صلوة رحم موجب افزایش طول عمر است.